

ศิลปะวิจักษ์

โดย คำแก้ว บ้านใหม่

ความเชื่อ   ความจริง   ความงาม

ความเชื่อ

เมื่อมนุษย์เกิดความสงสัย อยากรู้ อยากเห็นความจริง ดังกล่าวนี้ได้ก่อให้เกิดความเชื่ออันมากมายเพื่อค้นหาปัญหาและคำตอบที่คนทั่วไปมองไม่เห็น ด้วยวิธีการคิดอย่างเป็นระบบและมีเหตุผล และความเชื่อต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นไม่ได้มีข้อสรุปว่าความเชื่อนั้นดีหรือไม่ดีเท่ากันอย่างไร หากแต่ต้องใช้วิจารณญาณของตนในการตรวจสอบความเชื่อนั้น ๆ ประเด็นความเชื่อในเรื่องของความงาม เรามักจะมีข้อถกเถียงกันอยู่เสมอว่า ความงามที่แท้จริงคืออะไร อะไรคือความงาม ความงามมีอยู่จริงหรือไม่ ในยุคสมัยหนึ่งเราเชื่อว่า ความมีอยู่จริงของความงามได้แบ่งความเชื่อออกเป็น ๒ กลุ่ม

กลุ่มแรกเชื่อว่าความงามมีได้มีอยู่จริงในวัตถุหรือสรรพสิ่งใด ๆ ในโลก แต่ความงามอยู่ที่ใจของเราเอง เป็นเพียงการสร้างจินตภาพของเรา เป็นสิ่งที่อยู่ในจิตใจของเรา หรือความรู้สึกของเราที่ว่างงาม น่าชื่นชม ดังนั้นการตัดสินความงามของความเชื่อกลุ่มนี้จึงไม่ตายตัว ขึ้นอยู่กับความรู้สึก หรือรสนิยมของแต่ละคน การที่เราจะเข้าใจและซาบซึ้งความงามทางศิลปะที่ศิลปินแสดงออกมาได้มากน้อยเพียงใด นั้น ขึ้นอยู่กับการหยั่งรู้ที่เกิดขึ้นในใจ (Intuition) ของแต่ละบุคคล

กลุ่มที่สองเชื่อว่า ความงามมีอยู่จริงในวัตถุหรือโลกภายนอก ไม่เกี่ยวกับความรู้สึกของมนุษย์ การที่เรามองเห็นเรื่องของความงามต่างกันไม่ได้หมายความว่าจิตใจเรารู้สึก แต่ความงามมีอยู่จริงในโลกภายนอก มีกฎเกณฑ์ที่ตายตัว ดังเช่นถ้าเราตัดสินใจว่างานศิลปะชิ้นหนึ่งว่างาม นั้นไม่ได้หมายความว่างานศิลปะชิ้นนั้นงาม แต่ลักษณะของงานศิลปะชิ้นนั้นต่างหาก ที่มีคุณสมบัติที่ร่วมกัน คือ คุณภาพบางประการที่ทำให้เกิดประสบการณ์ ความรู้สึกทางด้านสุนทรียภาพ ซึ่งการเข้าถึงจะต้องได้รับการพัฒนาจิตใจอย่างเต็มที่จนสมบูรณ์ จนเกิดการสัมผัสความงามมาตรฐาน

ต่อมาในยุคสมัยใหม่ช่วงศตวรรษที่ ๒๐ ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ได้ส่งผลให้ความเชื่อทางความงามเปลี่ยนไป ดังเช่นทฤษฎีทางจิตวิเคราะห์ของซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) ได้ส่งอิทธิพลต่อความเชื่อทางความงามที่ว่า ความฝันและศิลปะเป็นการแสดงออกที่มาจากจิตไร้สำนึก (Unconscious) ที่ถูกเก็บกดไว้ลึกมาก โดยมีเหตุผลบังคับซึ่งจะพยายามแสดงออกมาในความฝันและศิลปะ ทฤษฎีสัมพันธภาพของอัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ (Albert Einstein) ที่ส่งผลต่อความเชื่อทางความงามในเรื่องของช่องว่างและเวลา รวมไปถึงสัมพันธภาพของแต่ละสิ่งที่มีต่อกัน เป็นต้น ดังกล่าวนี้ ความเชื่อทางความงามจึงมีทำที่แบบวิทยาศาสตร์ ความงามมาจากการริเริ่มสร้างสรรค์จากอัจฉริยภาพของผู้สร้างสรรค์ผลงาน ผลงานศิลปะมีคุณค่าที่ต้นฉบับ มีความเป็นเอกภาพ และตัดทอนไปสู่ความบริสุทธิ์ มีตรรกะในตัวเอง โดยไม่เกี่ยวเนื่องกับสิ่งอื่น

เมื่อสังคมโลกเปลี่ยนแปลงไปสู่ยุคไร้พรมแดน ปัญหาสังคม เศรษฐกิจ มีความเชื่อมโยงกันทั้งโลก ผู้คนเริ่มขาดความมั่นใจกับความคิดและความเชื่อแบบเดิม ปรากฏการณ์ดังกล่าวส่งผลให้เกิดความเชื่อใหม่ในยุคที่เรียกว่า หลังสมัยใหม่ หรือที่เรียกว่าความเชื่อแบบหลังสมัยใหม่ หรือลัทธิหลังสมัยใหม่ (Postmodernism) แนวคิดนี้แพร่หลายในวงการศึกษาการทั้งทางด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ ศิลปกรรมและหลาย ๆ วงการ คำว่าหลังสมัยใหม่จึงมีบทบาทมากขึ้น แม้ว่าความหมายที่แท้จริงของคำนี้ยังไม่คมชัดมากนัก ความเชื่อในความงามแบบหลังสมัยใหม่ เชื่อว่าความงามของศิลปะมีลักษณะที่หลากหลาย ความเต็มไปด้วยความเปลี่ยนแปลงบนฐานของความซับซ้อนทางวัฒนธรรม ความงามมีมิติสัมพันธ์ที่ตัดสินผ่านทางคติทางวัฒนธรรม ศิลปะมีการผสมผสานและปฏิเสธความเป็นเอกภาพ เชื่อในความงามของการผลิตซ้ำ และปฏิเสธความเป็นต้นฉบับ มุ่งสนองการบริโภคและวัฒนธรรมมวลชน หลอมรวมความเชื่อทางความงามอย่างเป็นบริบท รวมทั้งต่อต้านความเชื่อแบบสมัยใหม่

ผลงานจิตรกรรมแบบอิมเพรสชันนิสม์
โดยศาสตราจารย์ประทีป บัวบุษย์ ราชบัณฑิต ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (จิตรศิลป์)
ที่สร้างสรรค์ขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๕๒

ความจริง

ตรงกันข้ามกับความไม่จริง หรือสิ่งที่เป็นเท็จ เรามักจะตั้งคำถามอยู่เสมอว่าสิ่งใดคือความจริง ความจริงมีจริงหรือไม่ อะไรคือสิ่งที่กำหนดความจริงขึ้นมา ในแต่ละสังคมมีความจริงที่เหมือนกันหรือไม่ ทั้งนี้จึงใคร่ขอเสนอความจริงในมิติต่างๆ ดังนี้

- ๑) ความจริงที่เป็นไปตามธรรมชาติ (Reality) กล่าวคือ การเกิด แก่ เจ็บ ตาย
- ๒) ความจริงที่เป็นไปตามกฎของธรรมชาติ (Fact) กล่าวคือ ของตกจากที่สูงลงที่ต่ำ การนำเข้า การเอาออก การเคลื่อนไหว
- ๓) ความจริงที่เกิดจากการเห็นและข้อคิดเห็น (Truth) กล่าวคือ ข้อสรุปที่เป็นแนวทางการดำรงอยู่เป็นกฎหมาย กรอบระเบียบเพื่อการปฏิบัติต่อกัน
- ๔) ความจริงที่เป็นผลของการเห็น (Feeling) กล่าวคือ ความคิดตามที่เป็นจริงทั้งสามแนวทางข้างต้น สรุปเป็นความรู้สึกเฉพาะตน

ความงาม

เป็นความคิดที่เกิดขึ้นหลังจากที่เรารับรู้ ความงามเป็นเรื่องของสุนทรียศาสตร์ เป็นเรื่องของการสนองความพึงพอใจ เป็นเรื่องเฉพาะตน เป็นเรื่องของความสุขใจ ความใฝ่รู้ในเรื่องความรู้สึกงาม ไม่งาม โดยไม่หวังผลตอบแทน เพื่อหาแนวทางประเมินว่า อะไรงาม อะไรไม่งาม

แต่ละคนแต่ละกลุ่มมีมิติของความเชื่อ ความจริง และความงามที่ต่างกัน สังคมประชาธิปไตยมีเสรีภาพทางความคิด การเสพความงามในศิลปะของไทยที่มีทั้งกระแสศิลปะแนวประเพณี ศิลปะหลักวิชา ศิลปะสมัยใหม่ และศิลปะหลังสมัยใหม่ทั้งหมดนี้ไม่มีความเชื่อทางศิลปะใดที่ถูกต้องเป็นที่สุด การซาบซึ้งในศิลปะที่หลากหลายไม่ใช่เรื่องยาก เพียงแต่ต้องทำความเข้าใจกับแนวทางความเชื่อ ความจริง และความงามของศิลปะนั้น ไม่จำเป็นต้องตัดสินความชอบหรือไม่ชอบ เพียงแต่เปิดใจให้กว้าง และยอมรับในปรากฏการณ์ทางศิลปะที่เกิดขึ้น เมื่อมีความเข้าใจในสิ่งที่แตกต่างกัน สุนทรียะหรือความงามก็มีใช้สิ่งที่มีตัวตนแน่นอน แต่สามารถจับต้องได้ ด้วยความเข้าใจกับสิ่งนั้น ความงามมิได้ซาบซึ้งกันแบบโดดเดี่ยว แต่จะมีบริบทต่าง ๆ โดยรอบ ทั้งในเรื่องของเวลา พื้นที่ สิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม การเมือง กระแสความนิยม และสิ่งอื่นที่แวดล้อมอีกมากมาย ดังกล่าวนี้อาจเป็นข้อเสนอแนะสำหรับคนในสังคมที่มีความเชื่อที่แตกต่างกันได้